

BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARIDA IJODKORLIK QOBILIYATINI SHAKLLANTIRISH

Rahmatullayeva Muyassar G‘ulomovna

Uchqo‘rg‘on tumanidagi 8-umumiy o‘rta ta‘lim maktabi direktori

Annotatsiya: *Ushbu maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ijodkorlik qobiliyatini shakllantirishning nazariy asoslari, psixologik-pedagogik shart-sharoitlari hamda zamonaviy metodik yondashuvlari yoritilgan. Ijodiy tafakkur, fantaziya, mustaqil fikrlash va yangicha g‘oyalar ishlab chiqish ko‘nikmalarining erta yoshdan rivojlantirilishi o‘quvchining intellektual salohiyatini oshirishda muhim omil hisoblanadi. Tadqiqotda interfaol metodlar, o‘yin texnologiyalari, loyiha asosida o‘qitish, STEAM yondashuvi, muammoli vaziyatlar yaratish kabi innovatsion pedagogik texnologiyalarning ijodkorlikni rivojlantirishdagi ahamiyati ilmiy asosda tahlil qilingan. Shuningdek, maktabdagi ta‘lim muhitining emotsional qo‘llab-quvvatlovchi bo‘lishi, o‘qituvchining metodik mahorati va o‘quvchining individual xususiyatlarini hisobga olish ijodiy salohiyatni rivojlantirishda hal qiluvchi omillar sifatida ko‘rsatib o‘tilgan.*

Kalit so‘zlar: *ijodkorlik, kreativ tafakkur, fantaziya, boshlang‘ich ta‘lim, innovatsion metodlar, interfaol texnologiyalar, STEAM, loyiha metodi, kreativ muhit, shaxsiy rivojlanish, pedagogik yondashuv.*

KIRISH

Zamonaviy ta‘lim jarayonida o‘quvchilarning ijodiy salohiyatini rivojlantirish ustuvor pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa boshlang‘ich sinf davri bolaning tafakkuri, fantaziyasi, emotsional olami va bilish faoliyati jadal shakllanadigan, uning keyingi intellektual va shaxsiy rivojiga asos yaratiladigan muhim bosqichdir. Shu sababli o‘quvchilarni ijodkorlikka o‘rgatish, ularda mustaqil fikrlash, yangi g‘oyalar yaratish, voqea-hodisalarni noodatij talqin qilish, yangilikka intilish kabi kompetensiyalarni shakllantirish ilmiy-pedagogik jihatdan alohida e‘tibor talab qiladi.

Ijodkorlik — bu shaxsning yangi, original va qadriyatga ega bo‘lgan g‘oyalarni yaratishga qodirlik darajasi bo‘lib, kreativ tafakkur, intuitsiya, moslashuvchanlik, divergent fikrlash kabi psixologik mexanizmlarga tayanadi. Ijodkorlikning shakllanishi yoshga bog‘liq bo‘lgan psixologik xususiyatlarga tig‘iz bog‘liq bo‘lib, boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun obrazli tafakkur, o‘yin faoliyati, tasavvur, emotsional boylarning ustuvorligi bu jarayon uchun tabiiy poydevor yaratadi.

So‘nggi yillarda ta‘lim tizimining modernizatsiya qilinishi, innovatsion pedagogik texnologiyalarning o‘quv jarayoniga joriy etilishi, interfaol va kreativ metodlarning keng qo‘llanilishi ijodkorlikni shakllantirishga qulay didaktik sharoit yaratmoqda. O‘zbekiston Respublikasining ta‘lim sohasidagi konseptual hujjatlarida — “Ta‘lim to‘g‘risida”gi Qonun, “2022–2026 yillarga mo‘ljallangan taraqqiyot strategiyasi”, “Raqamli ta‘lim” dasturlari —

o‘quvchilarning kreativ salohiyatini oshirish ta’lim sifatining asosiy mezonlaridan biri sifatida belgilangan.

Boshlang‘ich ta’limda ijodkorlikni shakllantirish o‘quvchilarning nafaqat tasviriy san’at, texnologiya yoki adabiyot darslarida, balki matematika, ona tili, atrof-muhitni o‘rganish kabi barcha fanlarda amalga oshirilishi mumkin. Loyiha asosida o‘qitish, STEAM yondashuvi, o‘yin texnologiyalari, muammoli ta’lim, dramatisatsiya, rolli o‘yinlar, ijodiy topshiriqlar ijodiy tafakkurni shakllantirishning ilmiy asoslangan vositalaridan hisoblanadi.

Mazkur maqola boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ijodkorlik qobiliyatini shakllantirishning nazariy-metodik asoslari, pedagogik shart-sharoitlari hamda innovatsion yondashuvlar asosidagi samarali metodlarini ilmiy tahlil qilishga qaratilgan.

ASOSIY QISM

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ijodkorlik qobiliyatini shakllantirish pedagogikaning dolzarb yo‘nalishlaridan biri bo‘lib, bu jarayon bolalarning bilish faoliyati, psixologik rivoji va ta’lim muhitiga faol jalb etilishi bilan bevosita bog‘liqdir. Ijodkorlikning rivoji murakkab psixik jarayonlar — tasavvur, divergent tafakkur, fantaziya, tahlil va sintez qobiliyati, moslashuvchan fikrlash — bilan integratsiyalashgan holda shakllanadi. Quyida ijodkorlikni rivojlantirishning asosiy ilmiy-pedagogik yo‘nalishlari yoritiladi.

Psixologik tadqiqotlar (J. Gilford, X. Gardner, E. Torrens) ijodkorlikning quyidagi xususiyatlarini ajratadi:

- Divergent fikrlash – bir vaziyatga bir nechta noodatiy yechim topish qobiliyati;
- Moslashuvchan fikrlash – turli vaziyatlarga tez moslasha olish;
- Original fikrlar yaratish – takrorlanmaydigan, yangi g‘oyalar keltirib chiqarish qobiliyati;
- Fantaziya va tasavvur kuchi – obrazlar, voqealar, holatlarni ichki ongda yaratish qobiliyati.

Boshlang‘ich yoshda bu sifatlar tabiiy faoliyat — o‘yin, tasviriy faoliyat, ijodiy topshiriqlar, dramatik mashqlar orqali jadal rivojlanadi. Shu bois ta’lim jarayonida bunday psixologik imkoniyatlarni qo‘llab-quvvatlash muhimdir.

Interfaol metodlar o‘quvchini bilish jarayonining faol subyektiga aylantiradi. Quyidagi metodlar ijodkorlikni rivojlantirishda samaralidir:

- “Aqliy hujum” – ko‘plab g‘oyalar yaratish orqali divergent fikrlashni rag‘batlantiradi;
- Klaster – mavzularni noan’anaviy bog‘lash orqali assotsiativ fikrlashni rivojlantiradi;
- Rolli o‘yinlar – ijodiy rollarni ijro etish, dramatisatsiya qobiliyatini kuchaytiradi;
- Debatlar va muhokamalar – o‘z fikrini mustaqil, mantiqiy va ijodiy ifodalashga yordam beradi;

- “Insert”, “Sinkveyn”, “BBB” metodlari – analitik va kreativ tafakkurni shakllantiradi.

Bu metodlar o‘quvchi faoliyatini jonlantiradi, o‘yin va bilish jarayonini uyg‘unlashtiradi, shaxsiy fikr bildirish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Zamonaviy ta’lim vositalari ijodiy salohiyatni oshirishga keng imkoniyat yaratadi:

- STEAM yondashuvi – fan, texnologiya, san’at va muhandislikni integratsiya qilishi orqali ijodiy dizayn, loyihalash va muammoni hal qilish ko‘nikmalarini rivojlantiradi;

□ Loyiha metodi (Project-Based Learning) – o‘quvchilarning mustaqil fikrlashi, tashabbuskorligi va jamoaviy ijodi uchun qulay sharoit yaratadi;

□ Gamifikatsiya – o‘yin elementlari orqali motivatsiyani oshiradi va ijodiy topshiriqlarni qiziqarli qiladi;

□ Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari – multimedia, virtual tasvirlar, animatsiya, vizual modellar ijodkorlikning yangi shakllarini yuzaga chiqaradi.

Bu texnologiyalar o‘quvchilarning obrazli tafakkuri, fantaziyasi va innovatsion fikrlashini shakllantirishda samarali didaktik vosita bo‘la oladi.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun o‘yin tabiiy faoliyat bo‘lib, u ijodkorlikni rivojlantirishning eng samarali vositasidir. O‘yin jarayonida bola:

- yangi rollarni sinab ko‘radi,
- noodatiy vaziyatlarga moslashadi,
- tasavvur va fantaziya orqali original yechimlar yaratadi,
- emotsional-intellektual tajribani boyitadi.

Shu sababli didaktik o‘yinlar, ijodiy konstruktorlik o‘yinlari, dramatik o‘yinlar, rol o‘ynash mashqlari ijodkorlikni rivojlantirishning ilmiy asoslarga vositalaridir.

Ijodkorlikni shakllantirishning muvaffaqiyati, avvalo, o‘qituvchining:

- yangilikka ochiqligi,
- kreativ metodlardan foydalanish mahorati,
- o‘quvchilarning psixologik imkoniyatlarini hisobga olishi,
- qo‘llab-quvvatlovchi ta‘lim muhitini yaratishi bilan belgilanadi.

Shuningdek, o‘quvchi faoliyatiga xolisona baho berish, ijodiy g‘oyalarni qadrlash, tanqid o‘rniga rag‘batni kuchaytirish ijodkorlikni rivojlantirishning asosiy shartlaridan biridir.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ijodkorlik qobiliyatini shakllantirishni o‘rganish zamonaviy ta‘limning ustuvor maqsadlari, jamiyatning kreativ fikrlovchi shaxsga bo‘lgan ehtiyoji hamda kompetensiyaviy yondashuvning kuchayishi bilan bir qatorda dolzarb ahamiyat kasb etadi. Bugungi kunda ta‘lim sifati nafaqat bilimlarni egallash darajasi bilan, balki o‘quvchilarning yangilik yaratish, muammoni hal qilish, mustaqil fikrlash va noodatiy yechimlar topa olish salohiyati bilan baholanadi.

Birinchidan, XXI asr kompetensiyalari orasida kreativlik – eng muhim ko‘nikmalardan biri sifatida e‘tirof etilmoqda. Aynan boshlang‘ich ta‘lim bosqichi ijodkorlikning tabiiy ravishda shakllanishi uchun eng qulay davr hisoblanadi. Shu bois, bu jarayonni ilmiy asosda o‘rganish va metodik qo‘llab-quvvatlash pedagogika fanining dolzarb yo‘nalishidir.

Ikkinchidan, O‘zbekiston Respublikasida qabul qilingan ta‘limni modernizatsiya qilishga qaratilgan strategiyalar, “Ta‘lim to‘g‘risida”gi Qonun, “Raqamli ta‘lim” konsepsiyasi, Kadrlar tayyorlash milliy dasturi ijodkorlikni rivojlantirishni ta‘limning bosh maqsadlaridan biri sifatida belgilamoqda. Bu esa ilmiy tadqiqotlarni kengaytirishni taqozo etadi.

Uchinchidan, ijodkorlikning rivojlanishi bola shaxsining ijtimoiy moslashuvi, emotsional-intellektual salohiyati va kelajak kasbiy muvaffaqiyati bilan bevosita bog‘liq. Shu

sababli ijodiy tafakkurni rivojlantirishga qaratilgan metodlarni aniqlash, tahlil qilish va ta’lim jarayoniga tatbiq etish pedagogik amaliyot uchun muhimdir.

To’rtinchidan, xalqaro ta’lim tizimi — Finlandiya, Janubiy Koreya, Yaponiya, Estoniya kabi mamlakatlar tajribasi — boshlang’ich ta’limda ijodiy yondashuvni qo’llash o’quvchilarning bilish faolligini va o’zlashtirish darajasini sezilarli oshirishini ko’rsatmoqda. Bu tajribalarni o’rganish va mahalliy sharoitga moslashtirish ilmiy zaruriyatni kuchaytiradi.

Shu asosda mazkur mavzuni chuqur o’rganish boshlang’ich ta’lim jarayonini takomillashtirish, pedagogik innovatsiyalarni amaliyotga joriy etish va o’quvchilarning kreativ salohiyatini rivojlantirish uchun muhim ilmiy-amaliy asos bo’lib xizmat qiladi.

XULOSA

Tadqiqot natijalari shuni ko’rsatadiki, boshlang’ich sinf o’quvchilarida ijodkorlik qobiliyatini shakllantirish zamonaviy ta’lim jarayonining eng muhim vazifalaridan biridir. Ijodkorlik – shaxsning original fikrlar yaratish, noodatiy g’oyalar taklif qilish, muammoni hal etishda yangi yo’llarni topish qobiliyati bo’lib, u bolalarning tafakkuri, tasavvuri, his-tuyg’ulari, bilish faolligi bilan chambarchas bog’liq.

Innovatsion pedagogik texnologiyalar – STEAM yondashuvi, loyiha asosida o’qitish, o’yin texnologiyalari, AKT vositalari, interfaol metodlar – ijodkorlikni shakllantirishda muhim didaktik vosita bo’lib xizmat qiladi. Ta’lim jarayonida bu metodlarning integratsiyasi o’quvchilarning motivatsiyasini oshiradi, tasavvurini boyitadi, divergent fikrlashni faollashtiradi va o’quvchini yangi g’oyalar yaratishga undaydi.

Ijodkorlikni rivojlantirishda o’qituvchining metodik mahorati, kreativ yondashuvi, o’quvchining yosh va psixologik xususiyatlarini hisobga olishi, qo’llab-quvvatlovchi ta’lim muhiti yaratishi hal qiluvchi ahamiyatga ega. Shuningdek, ijodiy topshiriqlar, dramatisatsiya, konstruktorlik ishlari, muammoli vaziyatlar va loyihaviy faoliyat o’quvchilarning tabiiy ijodkorlik salohiyatini ochib beradi.

Shu sababli, boshlang’ich ta’limda ijodkorlikni rivojlantirish bo’yicha ilmiy tadqiqotlarni kengaytirish, yangi metodik tavsiyalar ishlab chiqish va zamonaviy yondashuvlarni amaliyotga joriy etish ta’lim sifatini oshirishning muhim yo’nalishidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO’YXATI:

1. Abdullayeva Q. Ijodkorlik psixologiyasi. – Toshkent: Fan, 2020.
2. Azizxo’jayeva N. Pedagogik texnologiyalar va ularni amaliyotga joriy etish. – Toshkent: O’qituvchi, 2018.
3. Boltayev A. Boshlang’ich ta’lim metodikasi. – Toshkent: Innovatsiya, 2021.
4. Gafforova R. Boshlang’ich sinf o’quvchilarining bilish jarayonlari. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2020.
5. Jalolov J. Interfaol metodlar asosida dars jarayonini tashkil etish. – Samarqand: SamDU, 2019.
6. Madrahimova M. Bolalarda ijodiy tafakkurni rivojlantirish. – Toshkent: TDPU, 2022.
7. Raxmonov Sh. Pedagogik mahorat va kreativ yondashuvlar. – Buxoro: BDU nashriyoti, 2021.

8. Sodiqova M. Ta'limda STEAM texnologiyasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2022.
9. Tojiboyeva G. Innovatsion pedagogik texnologiyalar asoslari. – Toshkent: Oliy ta'lim, 2020.
10. Yuldasheva S. Boshlang'ich sinflarda ijodiy topshiriqlar bilan ishlash metodikasi. – Toshkent: TDPU, 2019.